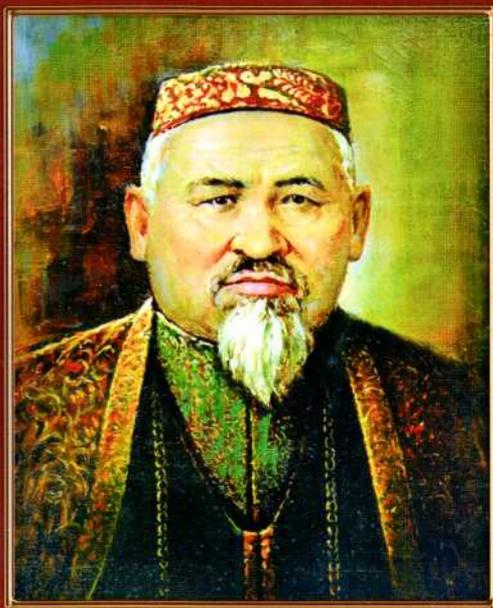

Дархан даланың
данышпан ұлы

Мәшһүр Мүсіп Көпейұлына
150 жыл

91 (5Қаз-ҮПав)
Д 18

Павлодар облысының мәдениет департаменті

С. Торайғыров атындағы облыстық кітапхана

ДАРХАН ДАЛАНЫҢ ДАНЫШПАН ҰЛЫ

Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының
150 жылдығына арналған
өдістемелік - библиографиялық құрал

Павлодар 2008

ББК 83.3(5Қаз)+92

Д 18

Құраст.: Б.Б Байжанова., М.Ж. Исакаева;

Ред.: М.А. Жиенбаева, Ш.Б. Шахметова

Д 18

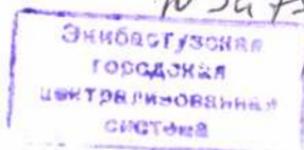
Дархан даланың данышпан ұлы. Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының 150 жылдығына арналған әдістемелік – библиографиялық құрал. – Павлодар: ЭКО, 2008. – 66б.

ISBN 966508-270-7

“Дархан даланың данышпан ұлы” атты әдістемелік – библиографиялық құралдың мақсаты атақты жерлесіміз ақын, фольклорист, этнограф, философ Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының өмірі мен шығармашылығын оқырмандарға насихаттау.

Бұл құрал кітапхана мен мәдени – ағарту мекемелеріне, оқу орындарына, мұғалімдерге, студенттерге, ғылыми, бұқаралық – ақпарат қызметкерлеріне, барша оқырман қауымға арналған.

ББК 83.3(5Қаз)+92

ISBN 966508-270-7

© Павлодар облысының мәдениет департаменті
С. Торайғыров атындағы облыстық кітапхана, 2008

Алғы сөз

Халқымыздың ірі ғұламаларының бірі, ақын, жазушы, философ, ағартушы, қазақ фольклорының білгірі Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының туғанына 150 жыл. Осыған байланысты С.Торайғыров атындағы облыстық кітапхана «Дархан даланың данышпан ұлы» атты әдістемелік – библиографиялық құралды ұсынып отыр. Мақсаты – Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы шығармашылығын оқырмандарға насихаттау, оқыту.

Әдістемелік – библиографиялық құрал екі тараудан тұрады: әдістемелік ұсыныс және библиографиялық көрсеткіш.

Әдістемелік ұсынысқа “Халықтың Мәшһүрі” атты әдеби сағат, «Таусылмас қазына» кітап көрмесі, «Көнеден жеткен көрікті ой» атты кеш, “Мәшһүр мұрасы өшпес қазына” оқырман конференциясы, «Алты Алаштың ардағы» атты әдеби викторина жобасы және «Көпеев», «Вершина Машхура» атты кітаптардың тұсаукесерлерінің жобалары енгізілді.

Библиографиялық көрсеткіш бірнеше бөлімнен тұрады. Әдебиеттер тізімінде алдымен кітаптар, кейін мерзімді басылымдағы мақалалар алфавит бойынша берілген. Бұл құралды жасауда С.Торайғыров атындағы облыстық кітапхананың кітап қоры пайдаланылды.

Әдістемелік – библиографиялық құрал кітапхана және мәдени – ағарту қызметкерлеріне, мұғалімдерге, студенттерге, ғылыми және бұқаралық – ақпарат қызметкерлеріне, жалпы атақты жерлесіміз Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының шығармашылығымен тереңірек танысқысы келетін барша оқырман қауымға арналған.

Осы әдістемелік – библиографиялық құрал туралы пікірлеріңізбен тілектеріңіз болса мына мекен – жайға жіберулеріңізге болады:

140000 Павлодар қаласы
Академик Сәтбаев көшесі, 104
С.Торайғыров атындағы
облыстық кітапхана
тел.: 32 - 44 - 97;
E-mail: library @ pavlodar. kz;
www. pavlodarounb.kz

Халықтың Мәшһүрі Әдеби сағат

Қазақ тарихында Мәшһүр Жүсіп Көпейұлының алар орны ерекше. Жас кезінде Шығыс әлемінің білімімен сусындаған, кейіннен орыс тілін меңгеруі арқылы Батыс өркениетінің де ғылыми жаңалықтарымен танысқан ол тарих, этнология (шежіре нұсқалары), фольклористика (жинастырған ауыз әдебиет үлгілері), әдебиет (ақындығы), тіл тарихы, этнография (қазақ халқының салт-дәстүрі туралы шығармалары), философия, медицина (емшілік, дәрілік өсімдіктер туралы), космология ғылым салаларына арналған еңбектерді жазып қалдырды.

Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы туралы жерлес академик Әлкей Марғұлан «Мәшһүр ақындықтан басқа ғалым адам. Күншығыс, араб, парсы халқының тарихын, фәлсафасын жақсы білген. Химия, физика, астрономия ғылымдарынан жақсы хабары болған. Мәшһүрдің бұл сияқты терең ғылымдармен танысуына көз болған, көбінесе атақты Әбу Әли Сина, Әл-Фараби сияқты орта ғасырдағы Бұқара ғалымдарының шығармалары және араб, фарсы, түрік кітаптарын көп оқыған. Мәшһүр Жүсіп жинаған тарих, әдебиет материалдары өте бағалы», – деген.

Мәшһүр Жүсіп 1858 жылы Баянауылдағы Қызылтаудың Найзатас деген жерінде ережеп айы, жұма күні, бесін кезінде Көпей шаңырағында дүниеге келді.

Мәшһүр Жүсіп жасында ауыл молдасынан дәріс алып, хат таниды. 5 жасында Баяндағы Байжан Смағұлұлының медресесінде Нәжімалдин хазіреттен, кейін 8 жасында Қамариддин хазіреттен оқи бастайды.

Мәшһүрдің әкесі Көпей аса ақылды әрі қажырлы азамат болған, баламды оқытайын деп, Жүсіпті Хамар молдаға әкеліп береді, бұл турасында ақынның өзі:

Жасымда қойылған ат – Адам – Жүсіп,
Жұрт кеткен сүйгенінең Мәшһүр Жүсіп
Қолыма қағаз, қалам алған шақта,
Кетемін кара сөзге желдей есіп.

Жас шәкірт талаптанып іздене берген, үйрене берген, Аллаға сыйынып, алға ұмтыла берген. Ол өзінің күнделікті молдадан алған дәрісіне қанағат тұтпай, өлең, жыр, дастан жаттаған:

Нұр болғыр жатқан жайың қайран, Мұса,
Балалар шамаң келсе соған ұқса.
Жазылған хат жүзіне қаламменен,
Қазақта еш болмаған өлең, қисса.

«Тарғын» мен «Қозы Көрпеш» шықпай ма енді
Кім білген оқып бұрын мұндай тілді.
Өлеңі «Төрт жігіттің» қосақталып,
Хазіреттің үйіменен бірге келді.

Көргеннен оны Мәшһүр жазып алды,
Соқтырып жұрт алдына жатқа салды.
Аузынан сілекейі шұбырумен,
Тамаша естіген жұрт аң-таң қалды.

Ақынның өзі айтқандай, өз заманының аса білгірі, ел басшысы Мұсаның алдында кідіріп тоқтамай бар өнерін көрсетеді, тақпақ оқиды, жыр толғайды, лиро-эпос айтады. Өзінің бірнеше сыйлас адамымен отырған Мұса айран-асыр қалыпты. Әсіресе, жасы егде тартқан қарт адамдарға Мәшһүр Жүсіптің өнері айрықша бағаланыпты. Ақынды Мұса өз қамқорлығына алып, тіпті оны оқытқан хазіретті де сый-құрметке бөлеп, көп уақыт үлкен қызмет көрсеткен. Болашақ ақын Мәшһүр Жүсіп те елдің құрмет – сыйын, үмітін ақтауға барлық күш-қуатын, қайрат – жігерін жұмсапты. Ол хазіреттің аузынан шыққан әрбір сөзді қалт жібермей қағып алып, табан астында жатқа толғайды екен. Осы өзінің бір білімге деген құштарлығы жайлы кейінірек ақын айта келіп:

Бетімді бір жан енді қаққан емес,
Ұстазға ешкім мендей жаққан емес.
Ұстаздың жамағаты қойнындағы,
Қызынан бір елі кем баққан емес.